

KULTURA BEZPIECZEŃSTWA
NAUKA – PRAKTYKA – REFLEKSJE
Nr 18, 2015 (39–51)

KULTURA BEZPIECZEŃSTWA
W ŻYCIU CZŁOWIEKA

SAFETY CULTURE IN A PERSON'S LIFE

JOLANTA FIEDUCIK
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

*Jedyną osobą odpowiedzialną za twoje bezpieczeństwo jest ta,
którą widzisz w lustrze*
Bill Jeans

ABSTRACT

Culture is the totality of the material and spiritual heritage of humanity, gathered and adhesion should be shaped a person's life from an early age. The main role in this process are: the family home and the school. It also applies to the process of the formation of the student to the broader safety culture, which creates and maintains all attitudes and actions to protect the health and life. The law on the education system for the dissemination of knowledge among youth about safety and the development of appropriate attitudes towards risks, however, it seems that this system is not sufficient. Central Institute for labour protection-materials developed a "culture of safety", which constitute an invaluable added value in the process of training students at all levels of school education.

KEYWORDS: safety culture, training students, shaping attitudes, security risks.

ABSTRAKT

Kultura, czyli całościowy kształt materialnego i duchowego dorobku ludzkości, gromadzony i utrwalony, powinna być kształtowana od najmłodszych lat życia człowieka. Główną rolę w tym procesie odgrywają: dom rodzinny oraz szkoła. Dotyczy ono również procesu formowania w uczniu szeroko rozumianej kultury bezpieczeństwa, która tworzy i utrzymuje wszelkie postawy i działania, chroniące zdrowie i życie. Ustawa o systemie oświaty zapewnia upowszechnianie wśród młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie oraz kształtowanie właściwych postaw wobec zagrożeń, jednak wydaje się, że te działania systemowe nie są wystarczające. Centralny Instytut Ochrony Pracy-opracował materiały „Kultura bezpieczeństwa”, które stanowią nieocenioną wartość dodaną w procesie kształcenia uczniów na wszystkich poziomach edukacji szkolnej.

SŁOWA KLUCZOWE: kultura bezpieczeństwa, kształcenie uczniów, kształtowanie postaw, zagrożenia bezpieczeństwa.

WSTĘP

Z pojęciem „kultura” człowiek spotyka się od najmłodszych lat życia. Termin ten jest wieloznaczny i definiuje niemal każdą dziedzinę życia. Na przestrzeni dziejów wykształciły się m.in.: kultura polityczna, kultura społeczna, duchowa, filozofia kultury, etnografia czy memetyka. Słownik języka polskiego¹ definiuje kulturę jako „całościowy kształt materialnego i duchowego dorobku ludzkości, gromadzony, utrwalony i wzbogacany w ciągu dziejów, przekazywany z pokolenia na pokolenie”. Wiedza o kulturze podobnie, jak wiedza z każdej innej dziedziny nauki, powinna być systematycznie uzupełniana i poszerzana, ponieważ tylko w taki sposób człowiek będzie umiał sprostać nowym wyzwaniom i odnaleźć się w coraz szybciej rozwijającym się świecie.

Postęp technologiczny, jaki dokonał się w XX wieku i trwa nadal sprawił, że ludzkość musiała odnaleźć się w nowej rzeczywistości. Za dobrodziejstwami nowych procesów produkcyjnych, rozwijającej się techniki, wszechobecnej komputeryzacji zaczęło iść również wiele niebezpieczeństw,

¹ Dubisz S., Uniwersalny słownik języka polskiego tom 1-6. Wyd. PWN, Warszawa 2003.

które dotąd nie były rozpoznane². Jako przykład mogą posłużyć wydarzenia w Czarnobylu, ataki terrorystyczne czy zagrożenia - głównie dla dzieci - związane z niewłaściwym korzystaniem z Internetu, bez nadzoru opiekunów. Te i wiele innych sytuacji wymusiło precyzyjne kontrolowanie wszystkich zjawisk towarzyszących stosowaniu nowoczesnych technologii i technik produkcyjnych. Oprócz tego zaczęło się zmieniać myślenie ludzi na temat bezpieczeństwa jednostki, które może stać się elementem bezpieczeństwa ogółu. Mniej więcej pod koniec XX wieku, bezpieczeństwo stało się wartością samą w sobie. Wiele instytucji oraz firm zaczęło tworzyć i wdrażać procedury bezpieczeństwa, organizować szkolenia dla pracowników oraz zaczęło tworzyć system zarządzania bezpieczeństwem.

Stosowanie systemu zarządzania bezpieczeństwem wymaga prowadzenia działań technicznych ale przede wszystkim uświadamiania ludzi poprzez prowadzenie szkoleń, podnoszenie kwalifikacji pracowników oraz motywowanie do bezpiecznych zachowań i postaw³. Motywowanie powinno dotyczyć szkolonych i szkolących, kadrę kierowniczą oraz szeregowych pracowników przy odpowiednio dobranych formach⁴. Aby system zarządzania bezpieczeństwem był sprawny i wydajny potrzeba trzech czynników, które nakładając się na siebie dają pożądaną efekt zarządzania⁵:

- Bezpieczeństwo techniczne (zabezpieczenie maszyn, urządzeń, stanowisk pracy)
- Bezpieczeństwo systemowe (ocena ryzyka zawodowego, klarowanie procedur, audyty i kontrola)
- Bezpieczeństwo behawioralne, BBS- Behavioural Based Safety czyli bezpieczeństwo oparte na obserwacji zachowań, które daje możliwość pomiaru i modelowania zachowań, wzmocnienia zachowań bezpiecznych a także identyfikację barier blokujących bezpieczne zachowania.

2 Pawlak H., Jasiński K., Maksym P., Tworzenie kultury bezpieczeństwa pracy w zakładzie przemysłu spożywczego, „Inżynieria Rolnicza” nr 6 (81), 2006.

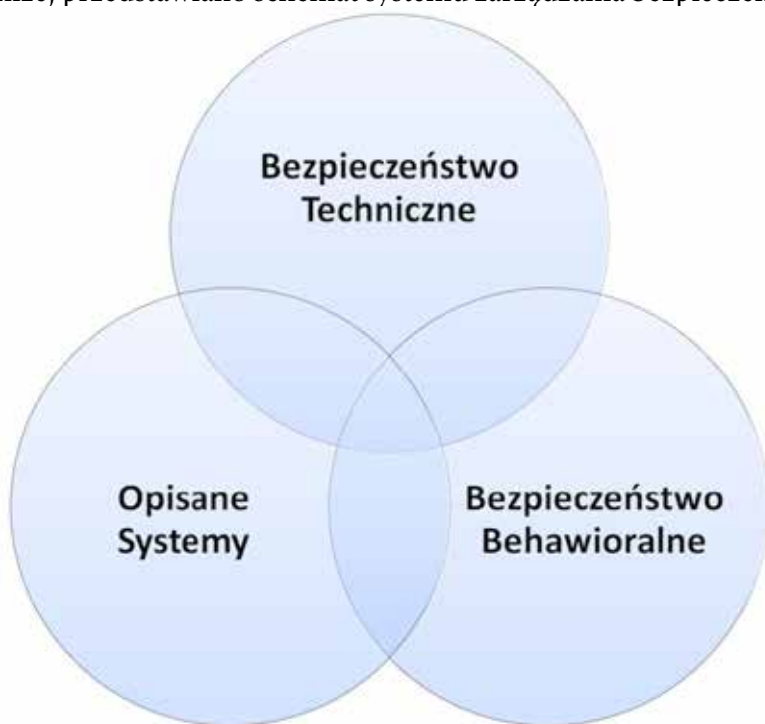
3 Otlowska A. Kultura bezpieczeństwa pracy w gospodarstwie rolniczym (wersja elektroniczna: <http://kpaim.sggw.waw.pl/files/nauka/22/otlowska.pdf>, dostęp 16.03.2010).

4 Kiełtyka L. (red.), System zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy w przedsiębiorstwie - moduł wdrożeniowy. Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa. Warszawa, Częstochowa 2000.

5 Koźlik M. Kompleksowa podejście do bezpieczeństwa pracy. wyd: „Przyjaciel przy pracy” nr 10, 2008,

Bezpieczeństwo behawioralne jest najważniejszym z podanych czynników, ponieważ jego zachowanie wymaga od człowieka - oprócz znajomości procedur - zaangażowania, samoświadomości, kultury oraz wysokiej wartości przypisywanej zdrowiu i życiu. Te czynniki wraz ze społecznymi i organizacyjnymi tworzą szeroko rozumianą kulturę bezpieczeństwa. Kultura bezpieczeństwa jest nieodzownie połączona z ogólnym pojęciem „kultura” i z niego wypływa. Kultura jednostki jest odzwierciedleniem „kultury społeczeństwa”. „Kulturą jakiegoś społeczeństwa są akceptowane przez jego członków idee, stanowiące podstawę poczucia tożsamości i przynależności do danego społeczeństwa”⁶.

Poniżej przedstawiano schemat systemu zarządzania bezpieczeństwem.

Rys.1. Elementy efektywnego systemu zarządzania bezpieczeństwem

Źródło: M. Koźlik, *Kompleksowa podejście do bezpieczeństwa pracy*. W: „Przyjaciel przy pracy”, 2008, nr 10.

W zakres kultury bezpieczeństwa zostały włączone elementy, które wpływają na stosunek ludzi do egzystencji oraz podejmowanie czynności chro-

6 Linton R., *Kulturowe podstawy osobowości*. wyd. PWN, Warszawa 1975.

niących zdrowie i życie indywidualne oraz prywatne innych ludzi⁷. Kształtowanie kultury bezpieczeństwa to proces ciągły, wielowymiarowy i ważne jest, aby wysoki poziom tej kultury charakteryzował wszelkie dziedziny aktywności człowieka. Spośród typów kultury bezpieczeństwa, które są interpretowane⁸: społeczeństwa, przedsiębiorstwa oraz jednostki, ostatni ma największe znaczenie, ponieważ wyraża indywidualne przekonania i wartości dotyczące własnego życia oraz stopień konieczności ich chronienia, a to staje się częścią kultury bezpieczeństwa przedsiębiorstwa i społeczeństwa.

Pojęcie kultury bezpieczeństwa można połączyć z pojęciem „inteligencji społecznej”. Od lat 90-tych XX wieku psychologowie zaczęli szukać odpowiedzi na pytanie, które zdolności ludzkie są społeczne a które emocjonalne. Oniszczenko⁹ definiuje inteligencję społeczną jako „zdolność do rozpoznawania i interpretacji bodźców społecznych (ludzi i sytuacji), przewidywania działań innych oraz planowania własnych.” Ponadto dodaje, że „znajomość norm i reguł społecznych zwiększa skuteczność zachowania inteligentnego”. Struktura „inteligencji społecznej” wydaje się być hierarchiczną, ponieważ opanowanie zdolności zachowania się w sytuacji społecznej, wymaga uprzedniego poznania i zrozumienia biorącej w niej udział jednostki, poznać jej cele, dążenia, potrzeby, emocje a następnie umieć te elementy zinterpretować, przeanalizować¹⁰. Można stwierdzić, że „inteligencja społeczna” jest matrycą dla zasad kultury bezpieczeństwa, która też jest niejako hierarchiczna, tj. kultura bezpieczeństwa jednostki wpływa na kulturę bezpieczeństwa przedsiębiorstwa a ta z kolei wpływa na społeczną kulturę bezpieczeństwa.

Zatem, kulturą bezpieczeństwa - parafrazując pojęcie „kultura” możemy nazwać całokształt dorobku ludzkości w zakresie ochrony zdrowia i życia, utrwalany, wzbogacany i przekazywany kolejnym pokoleniom¹¹.

7 Otłowska A., *Kultura bezpieczeństwa pracy w gospodarstwie rolniczym*, (wersja elektroniczna: <http://kpaim.sggw.waw.pl/files/nauka/22/otlowska.pdf>, dostęp 16.03.2010).

8 Otłowska A. *Kultura bezpieczeństwa pracy w gospodarstwie rolniczym* (wersja elektroniczna: <http://kpaim.sggw.waw.pl/files/nauka/22/otlowska.pdf>, dostęp 16.03.2010).

9 Oniszczenko W., *Psychologia pracy menadżera personalnego*. MSzM, Warszawa 1995.

10 Korcz I., *Inteligencja społeczna - warunkiem dobrej pracy*. W: Kowal E. (red.). „Ergonomia w zarządzaniu warunkami pracy”. Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2008.

11 Milczarek M., *Kultura bezpieczeństwa pracy*. CIOP, Warszawa 2002; Otłowska A., *Kultura bezpieczeństwa pracy w gospodarstwie rolniczym*, (wersja elektroniczna: <http://kpaim.sggw.waw.pl/files/nauka/22/otlowska.pdf>, dostęp 16.03.2010).

Łoś¹² definiuje kulturę bezpieczeństwa jako „wynik indywidualnych i grupowych wartości, postaw, postrzegania, kompetencji i wzorów zachowań”, natomiast Wierzbicki¹³ - jako „zbiór różnorodnych czynników uruchamiających lub podtrzymujących działania chroniące życie i zdrowie, również w czynnościach pozazawodowych”. Wspólnym mianownikiem podanych definicji jest wysoka wartość przypisywana zdrowiu i życiu ludzkiemu. Powinna ona zawsze stanowić zrąb każdej definicji, ale również realnego postępowania człowieka w środowisku pracy oraz pozazawodowym. Kultura bezpieczeństwa stanowi podstawę każdego systemu zarządzania bezpieczeństwem, głównie jednak odnosi się to zakładów pracy¹⁴. W centrum tego systemu zawsze znajduje się człowiek (pracownik), ponieważ jest on podmiotem wszystkich działań związanych z zarządzaniem i to głównie od niego zależy czy dany system bezpieczeństwa będzie skuteczny. Aby osiągnąć sukces w zakresie bezpieczeństwa należy przede wszystkim sprawnie i logicznie kontrolować czynnik ludzki. Wiele badań wskazuje na istnienie ścisłej zależności między psychofizycznym stanem człowieka a jego skłonnością do pomyłek¹⁵. Studenski¹⁶ wymienia czynniki „ludzkiej niesprawności”, które mogą stać się źródłem niebezpiecznego postępowania, np. niedostateczna wiedza (głównie w zakresie identyfikowania zagrożeń), postawy odrzucające przepisy, niedostateczne doświadczenie, podejmowanie zbyt dużego ryzyka. Aby w pracowniku wzrastała świadomość kultury bezpieczeństwa, jaką tworzy, potrzebne są dwa elementy: zaufanie do systemu bezpieczeństwa oraz świadomość ryzyka. Te dwa wskaźniki powinny stale

12 Łoś M. Kultura bezpieczeństwa motywacją do bezpiecznej pracy, (<http://www.bhp-platforma.pl/bhp-platformapl-platforma-wymiany-wiedzy-i-doswiadczen,p,889,24.html>, dostęp 16.03.2010).

13 Wierzbicki R. *Kultura bezpieczeństwa- diagnozowanie i tworzenie* (wersja elektroniczna: <http://wiadomosci.nf.pl/News/14423/Kultura-bezpieczenstwa-diagnozowanie-i-tworzenie/bhp-diagnozowanie-kultury-bezpieczenstwa-kultura-bezpieczenstwa>, dostęp 16.03.2010).

14 Studenski R., *Psychologia pracy*. Politechnika Warszawska, Warszawa 1999.

15 Dróżyńska B., Mikulski R., *Skuteczność systemów zarządzania BHP w kształtowaniu bezpiecznych zachowań*. W: Kowal E. (red.). „Zarządzanie warunkami pracy.” Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2008.

16 Studenski R., *Organizacja bezpiecznej pracy w przedsiębiorstwie*. Wyd. Pol. Śl, Gliwice 1996.

wzrastać, ponieważ tylko w taki sposób można zbudować system, w którym bezpieczeństwo ma najwyższy priorytet¹⁷.

Kształtowanie bezpiecznych i higienicznych zachowań przyszłego pracownika powinno rozpocząć się już w początkowym etapie kształcenia¹⁸. Rzeczywistość, która nas otacza, dostarcza licznych dowodów zachodzących zmian, które powinny być widoczne również w przestrzeni edukacyjnej. Placówki oświatowe nie powinny być już traktowane wyłącznie jako miejsce oferowania wiedzy książkowej, ale również jako miejsca podejmowania problemów bioetycznych czy kształtujących szeroko rozumianą kulturę bezpieczeństwa. Kształcenie przedzawodowe powinno stanowić rdzeń relacji człowiek- wychowanie- praca¹⁹.

W publikacji podjęto się wskazania głównej roli kształcenia przedzawodowego w relacji człowiek – wychowanie - praca oraz analizy materiałów edukacyjnych „Kultura bezpieczeństwa” dla klas IV-VI szkoły podstawowej i szkoły gimnazjalnej.

ROLA KSZTAŁCENIA PRZEDZAWODOWEGO W TWORZENIU KULTURY BEZPIECZEŃSTWA

Funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie można opisać pięcioma potrzebami opracowanymi przez psychologa Abrahama Masłowa. Samorealizacja - stawiana na ostatnim miejscu piramidy - wymaga od człowieka największego wysiłku: zaangażowania, własnego zdania, samozaparcia, posiadania zainteresowań²⁰. Wydaje się, że w dzisiejszych czasach coraz trudniej o samorealizację. Wszechobecna komputeryzacja, nieobligatoryjna nauka po osiągnięciu minimalnego stopnia wykształcenia, konsumpcjonizm, nie korzystanie z dóbr kultury sprawiają, że potrzeby człowieka, szczególnie młodego, ograniczają się do czysto fizjologicznych.

17 Krystek R. *Kultura bezpieczeństwa nadrzędnym celem kształcenia kadry* (http://www.osk.net.pl/docs/KULTURA%20BEZPIECZENSTWA_R%20yyszard%20Krystek.pdf, dostęp: 12.04.10)

18 Milczarek M., *Kultura bezpieczeństwa pracy*. CIOP, Warszawa 2002.

19 Wiatrowski Z., *Podstawy pedagogiki pracy*. Wyd. UKW, Bydgoszcz 2005.

20 Sternicka A., *Nauka i technika w odbiorze społecznym uczniów*. W: Pedryc-Wrona M. *Nauka, technika, społeczeństwo*. Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007.

Rys.2. Piramida potrzeb Maslowa

Kształtowanie odpowiedniej, pożądanej kultury człowieka powinno odbywać się od jak najmłodszych lat. Główną rolę w tym procesie, obok rodziny, spełnia szkoła. Środowisko rodzinne powinno być miejscem pierwszego spotkania dziecka z szacunkiem do drugiego człowieka, poszanowaniem zdrowia i życia, porządkiem. To opiekunowie kształtują pierwsze wyobrażenia o pracy, uczą wykonywania prostych czynności, higieny oraz zasad bezpieczeństwa. Całość kształcenia człowieka przed podjęciem pracy nazywane jest kształcenie przedzawodowym i obejmuje: dom rodzinny, przedszkole, szkołę podstawową, gimnazjum, liceum oraz organizacje młodzieżowe. Wiatrowski²¹ definiuje kształcenie przedzawodowe jako „oddziaływanie pedagogiczne w okresie przedszkolnym i szkolnym, poprzedzające systematyczne kształcenie prozawodowe i zawodowe”. Zaznacza także, że kształcenie to ma na celu zbliżenie dzieci i młodzieży do pracy człowieka, kształtowanie wiedzy o pracy oraz pozytywnego stosunku do niej a także zbliżenie do świata techniki.

Szkoła powinna stanowić nieprzebraną wartość w kształtowaniu dziecka na świadomego i pozytywnie nastawionego do pracy obywatela. W procesie tym, obok ucznia zawsze powinien stać nauczyciel i być jego mentorem. Budowanie społeczeństwa opartego na wiedzy oraz konkret-

²¹ Wiatrowski Z., *Podstawy pedagogiki pracy*. Wyd. UKW, Bydgoszcz 2005.

nych umiejętnościach wymaga bardzo dobrze przygotowanych nauczycieli zarówno w zakresie nauczania przedmiotu kierunkowego, ale również o wysokich umiejętnościach kształcenia²². Szkoła uczy wychowując, zatem na każdym etapie kształcenia nauczyciele powinni stawiać sobie cele do realizacji, oceniać dotychczasowe osiągnięcia, postępy, rozwijać swoje zainteresowania ale nade wszystko powinni odpowiedzieć sobie na pytanie, jaką uczeń zdobywa wiedzę i umiejętności w czasie zajęć dydaktycznych²³. Denek²⁴ trafnie wskazuje na model edukacji w Polsce jako na esencjonalny i tradycjonalistyczny oraz wpajający wiedzę sensu stricto encyklopedyczną, natomiast Kwieciński²⁵ idzie jeszcze dalej twierdząc, że polska edukacja znalazła się na drodze do przepaści a jej obraz to agresywni uczniowie, sfrustrowani nauczyciele i zdenerwowani rodzice. Należy pamiętać, że w dobie przemian społeczno-gospodarczych zmieniają się poglądy na wiele spraw, wartości i to rolę szkoły jest tak modyfikować program nauczania aby był on w parze z procesem wychowawczym. Sternicka²⁶ zastanawia się w jaki sposób oddziaływać ma pedagog, aby zainteresować ucznia a w konsekwencji kształtować w nim osobowość, rozwijanie zainteresowań, właściwe postawy czy przekonania wynikające z rzetelnej wiedzy naukowej. Niejako z pomocą przychodzi jej Denek²⁷, kreujący obraz nauczyciela „edukacji jutra”, który posiada odpowiednie cechy psychodydaktyczne gwarantujące wysoką jakość kształcenia i wychowania. „Edukacji jutra” nie da się jednoznacznie określić, ale wiadomo że jest zjawiskiem bardzo pożądanym i perspektywnym poprzez sposób widzenia oświaty i wychowania w kontekście wielowymiarowych

22 Denek K., *Przewodnik po świecie wiedzy, wartości i życia*. W: Żegnałek K. „Kompetencje nauczyciela edukacji początkowej.” Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2008.

23 Otlowska A. *Kultura bezpieczeństwa pracy w gospodarstwie rolniczym* (wersja elektroniczna: <http://kpaim.sggw.waw.pl/files/nauka/22/otlowska.pdf>, dostęp 16.03.2010).

24 Denek K., *Przewodnik po świecie wiedzy, wartości i życia*. W: Żegnałek K. „Kompetencje nauczyciela edukacji początkowej.” Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2008.

25 Kwieciński Z., *Dryfować i łudzić. Polska strategia edukacyjna*. W: Kwieciński Z. Między patosem a dekadencją. Wrocław 2007.

26 Sternicka A., *Nauka i technika w odbiorze społecznym uczniów*. W: Pedryc- Wrona M. *Nauka, technika, społeczeństwo*. Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007.

27 Denek K., *The Tatra seminars on education of tomorrow*. W: Toczek-Werner S. (red.). „Education of tomorrow”, Wrocław 2007.

uwarunkowań społeczno-gospodarczych, kulturowych, postępu technicznego oraz społeczeństwa wiedzy.

Przekazywanie wiedzy o kulturze bezpieczeństwa powinno odbywać się na każdym etapie kształcenia szkolnego, ponieważ trudno wskazać konkretny moment w czasie edukacji podstawowej, kiedy dany element tej wiedzy mógłby być opracowany, omówiony z uczniami. Program nauczania nie przewiduje w szkołach konkretnego przedmiotu związanego z bezpieczeństwem czy higieną (elementy w programie nauczania biologii), toteż od nauczycieli wymagana jest większa aktywności w tej dziedzinie. Na poziomie edukacji szkoły podstawowej najwłaściwszym sposobem przekazywania wiedzy o bezpieczeństwie i higienie wydaje się być proces wychowywania przez pracę. Może się to odbywać w dwóch formach, poprzez²⁸:

- dochodzenie do wiadomości o pracy człowieka - uczeń dowiaduje się ogólnotechnicznych treści zawartych w programie nauczania różnych przedmiotów, poszerza wiedzę o zawodach i pracy różnych grup zawodowych: lekarzy, sprzedawców, rolników, leśników, dowiaduje się o niebezpieczeństwach związanych z tymi zawodami a także z innymi dziedzinami życia (zachowanie w domu, w drodze do i ze szkoły, zabawy ze zwierzętami)
- włączanie uczniów w prace porządkowe i wykonywane na rzecz innych ludzi - w grupie prac porządkowych można wskazać tylko na niektóre: dbanie o czystość sal lekcyjnych oraz ich wietrzenie, dbanie o kwietniki, akwarium szkolne; drugi element ma na celu wykształcenie w młodych osobach szacunku do drugiego człowieka oraz poszanowanie zdrowia i życia (może to być koleżeńska pomoc przy odrabianiu lekcji, udział w sadzeniu lasu czy elementy wolontariatu)

Wszelkie działania w celu realizacji tych form wychowania powinny kształtować postawy uczniowskie, które wyposażają ucznia w konkretne umiejętności: naukę uczenia się, przetwarzania informacji, umiejętności posługiwania się technologiami informatycznymi (obsługa komputera, Internetu, wyszukiwanie i selekcjonowanie informacji niezbędnych), łatwość komunikowania się z innymi²⁹.

28 Sternicka A., *Nauka i technika w odbiorze społecznym uczniów*. W: Pedryc- Wrona M. *Nauka, technika, społeczeństwo*. Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007.

29 Denek K., *Przewodnik po świecie wiedzy, wartości i życia*. W: Żegnałek K. „*Kompetencje nauczyciela edukacji początkowej*.” Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2008.

Podstawa programowa, zgodnie z art. 3 pkt. 13 ustawy o systemie oświaty³⁰ jest obowiązkowym zestawem celów i treści nauczania oraz umiejętności, które powinien posiadać uczeń po zakończeniu określonego etapu edukacji. W aspekcie kształtowania kultury bezpieczeństwa, wyżej wymieniony akt prawny wskazuje wyraźnie (art. 1 pkt. 16), iż system oświaty powinien zapewniać (w szczególności) upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie oraz kształtowanie właściwych postaw wobec zagrożeń i sytuacji awaryjnych. Główny ciężar kształcenia w kierunku bezpieczeństwa i higieny pracy spoczywa w klasach IV-VI szkoły podstawowej na zajęciach dydaktycznych z techniki. Głównym celem tych zajęć jest nauczenie młodego człowieka samodzielnego myślenia oraz zapewnienie intelektualnego rozwoju, głównie poprzez: przekazanie wiedzy o otaczającym nas świecie, wdrażanie do samodzielnego myślenia, samokształcenia, rozwijania zdolności i zainteresowań technicznych a nade wszystko kształtowanie umiejętności bezpiecznego wykonywania prac, zarówno na terenie szkoły, jak i poza nią³¹. W czasie trwania zajęć technicznych, uczeń powinien dowiedzieć się o swoim najbliższym środowisku przebywania z punktu widzenia technicznego (dom, mieszkanie, miejsce pracy i zabawy, miasto i wieś), maszynach i instalacjach (urządzenia gospodarstwa domowego), bezpiecznym i ekologicznym postępowaniu w środowisku technicznym oraz bezpiecznym poruszaniu się w ruchu drogowym³².

WNIOSKI

Formowanie pożądanej, właściwej kultury człowieka (w tym kultury bezpieczeństwa) powinno rozpocząć się w jak najmłodszym wieku i główną rolę w tym procesie odgrywają rodzice, opiekunowie, wychowanie przedszkolne oraz szkoła.

Szkoła stanowi nieprzebraną wartość w kształtowaniu w uczniu, przyszłym pracowniku, pozytywnego stosunku do pracy.

30 Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty. Tekst jednolity ze zmianami wynikającymi z ustawy z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmienia niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 56, poz. 458).

31 Korpikiewicz W., *Technika. Program nauczania dla klas IV-VI szkoły podstawowej*. Wyd. Operon, Gdynia 2008.

32 Linton R., *Kulturowe podstawy osobowości*. PWN, Warszawa 1975.

Nauczyciele powinni regularnie podnosić swoje kwalifikacje, nie tylko w zakresie nauczanego przedmiotu oraz być dla uczniów mentorami, doradcami.

BIBLIOGRAFIA

1. Denek K., *Przewodnik po świecie wiedzy, wartości i życia*. W: Żegnałek K. „Kompetencje nauczyciela edukacji początkowej.” Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2008.
2. Denek K., *The Tatra seminars on education of tomorrow*. W: Toczek-Werner S. (red.). „*Education of tomorrow*”, Wrocław 2007.
3. Dróżyńska B., Mikulski R., *Skuteczność systemów zarządzania BHP w kształtowaniu bezpiecznych zachowań*. W: Kowal E. (red.). „*Zarządzanie warunkami pracy*.” Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2008.
4. Dubisz S., *Uniwersalny słownik języka polskiego tom 1-6*. Wyd. PWN, Warszawa 2003.
5. Kiełtyka L. (red.), *System zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy w przedsiębiorstwie - moduł wdrożeniowy*. Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa. Warszawa, Częstochowa 2000.
6. Korcz I., *Inteligencja społeczna - warunkiem dobrej pracy*. W: Kowal E. (red.). „*Ergonomia w zarządzaniu warunkami pracy*”. Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2008.
7. Korpikiewicz W., *Technika. Program nauczania dla klas IV-VI szkoły podstawowej*. Wyd. Operon, Gdynia 2008.
8. Koźlik M. *Kompleksowa podejście do bezpieczeństwa pracy*. W: „*Przyjaciel przy pracy*”, 2008, nr 10
9. Krystek R. *Kultura bezpieczeństwa nadrzędnym celem kształcenia kadry* (http://www.osk.net.pl/docs/KULTURA%20BEZPIECZENSTWA_R%20yszard%20Krystek.pdf, dostęp: 12.04.10)
10. Kwieciński Z., *Dryfować i łudzić. Polska strategia edukacyjna*. W: Kwieciński Z. *Między patosem a dekadencją*. Wrocław 2007.
11. Linton R., *Kulturowe podstawy osobowości*. PWN, Warszawa 1975.
12. Łoś M. *Kultura bezpieczeństwa motywacją do bezpiecznej pracy* (<http://www.bhp-platforma.pl/bhp-platformapl-platforma-wymiany-wiedzy-i-doswiadczen,p,889,24.html>, dostęp 16.03.2010).

13. Milczarek M., *Kultura bezpieczeństwa pracy*. CIOP, Warszawa 2002.
14. Oniszczenko W. *Psychologia pracy menadżera personalnego*. MSzM, Warszawa 1995.
15. Otlowska A. *Kultura bezpieczeństwa pracy w gospodarstwie rolniczym* (wersja elektroniczna: <http://kpaim.sggw.waw.pl/files/nauka/22/otlowska.pdf>, dostęp 16.03.2010).
16. Pawlak H., Jasiński K., Maksym P., *Tworzenie kultury bezpieczeństwa pracy w zakładzie przemysłu spożywczego*, „Inżynieria Rolnicza”, 2006, nr 6 (81).
17. Sternicka A., *Nauka i technika w odbiorze społecznym uczniów*. W: Pedryc-Wrona M. *Nauka, technika, społeczeństwo*. Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007.
18. Studenski R., *Organizacja bezpiecznej pracy w przedsiębiorstwie*. Wyd. Pol. Śl, Gliwice 1996.
19. Studenski R., *Psychologia pracy*. Politechnika Warszawska, Warszawa 1999.
20. Wiatrowski Z., *Podstawy pedagogiki pracy*. Wyd. UKW, Bydgoszcz 2005.
21. Wierzbicki R. *Kultura bezpieczeństwa- diagnozowanie i tworzenie* (wersja elektroniczna: <http://wiadomosci.nf.pl/News/14423/Kultura-bezpieczenstwa-diagnozowanie-i-tworzenie/bhp-diagnozowanie-kultury-bezpieczenstwa-kultura-bezpieczenstwa>, dostęp 16.03.2010).
22. Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty. Tekst jednolity ze zmianami wynikającymi z ustawy z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmienia niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 56, poz. 458).

JOLANTA FIEDUCIK, doktor nauk technicznych, adiunkt, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Technicznych, Katedra Elektrotechniki, Energetyki, Elektroniki i Automatyki